

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 336.73+332.122

М.С. ХОМЯК,

к.е.н., докторант, Національний університет Державної податкової служби України

Механізм кредитування розвитку регіонів

У статті проаналізовано актуальність та особливості кредитування розвитку регіонів, а також механізм, за допомогою якого реалізується кредитування. З'ясовано недоліки, що виникають у процесі реалізації цього механізму. На основі досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених запропоновано способи вдосконалення чинного механізму кредитування розвитку регіонів.

Ключові слова: фінансовий механізм, кредитування, розвиток регіонів, фінансова політика.

М.С. ХОМЯК,

к.э.н., докторант, Национальный университет Государственной налоговой службы Украины

Механизм кредитования развития регионов

В статье проанализированы актуальность и особенности кредитования развития регионов, а также механизм, с помощью которого реализуется кредитование. Определены недостатки, возникающие в процессе реализации этого механизма. На основе исследований отечественных и зарубежных ученых предложены способы усовершенствования действующего механизма кредитования развития регионов.

Ключевые слова: финансовый механизм, кредитование, развитие регионов, финансовая политика.

М. ХОМЯК,

Ph.D. of economy, PhD student, National University of State Tax Service of Ukraine

The mechanism of the regional lending

The article analyzes the relevance and regional development lending, and the mechanism by which the loans can be sold. Where found disadvantages, which arise by the implementation of this mechanism. Based on studies of national and foreign scientists suggested ways to improvement of the current mechanism of the regional developments lending.

Keywords: financial mechanism, lending, regional development, financial policy.

Постановка проблеми. На сучасному етапі проблема економічної та соціальної нестабільності, а також економічних реформ, спрямованих на адаптацію вітчизняної економічної системи у відповідність до європейських норм та стандартів постала проблема децентралізації. Разом із тим набуває значення розвиток регіонів як самостійної економічної та структурної одиниці. З огляду на значні розмежування у структурі та розвитку, а також обсяги надходжень до місцевих бюджетів між регіонами виникає проблема їх гармонійного розвитку, що потребує додаткових фінансових ресурсів. З огляду на дефіцит державного бюджету, нестачу ресурсів на місцевому рівні необхідним є налагодження ефективного механізму кредитування розвитку регіонів.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. З огляду на актуальність проблеми кредитування та місця кредиту в розвитку держави та регіонів її ґрунтовні дослідження розпочалися ще у XVIII столітті, а їхні результати було відображено у працях Дж. Мілля, Д. Рікардо, А. Сміта, А. Тюрґо. Вітчизняні вчені також не залишилися осторонь цієї проблеми. Серед авторів, науковий доробок яких є найбільш вагомим у напрямі дослідження впливу кредиту та кредитних відносин на розвиток економіки, – О. Василюк, А. Гальчинський, О. Євтух, Л. Кот, І. Лазепко, Т. Смовженко, Я. Чайковський.

Метою статті є з'ясування особливостей чинного механізму кредитування розвитку регіонів в Україні та розробка

рекомендацій щодо його вдосконалення на основі вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Розвиток регіону неможливий без фінансових ресурсів, адже вони посилюють можливість органів місцевого самоврядування у прийнятті рішень та реалізації програм підтримки стратегічно важливих секторів економіки у регіоні. Проте для цього фінансові ресурси, акумульовані на місцевому рівні, мають бути диверсифікованими та активними, а також міститись в достатніх обсягах. Лише в таких умовах вони можуть стимулювати економічну активність суб'єктів господарювання, населення та органів місцевого управління.

З огляду на нестабільне фінансове становище в розпорядженні регіонів зазвичай немає достатнього обсягу фінансових ресурсів, що призводить до необхідності розвитку системи кредитування, яка могла б забезпечити фінансову систему регіону ресурсами, необхідними для стимулювання його розвитку.

З огляду на ненадійність, нестабільність банківської системи, адже лише станом на січень 2016 року в процесі ліквідації перебуває 64 банки [1], та значний рівень недовіри серед населення до установ банківського сектору переважна більшість суб'єктів господарювання намагається профінансувати себе самостійно, що призводить до збільшення обсягів кредиторської заборгованості за різними видами розрахунків, а це приводить до зниження ділової активності в регіоні та гальмує його розвиток.

Також має місце значне розшарування між регіонами щодо забезпечення кредитами, оскільки основними кредитними ресурсами володіють промислово розвинені регіони чи регіони, на території яких діють масштабні господарські комплекси, в той же час з інших регіонів спостерігається відтік кредитних ресурсів, що також негативно позначається на розвитку.

Таким чином, для розвитку регіону необхідним є налагодження раціонального механізму кредитування. Механізм кредитування є комплексом багатьох заходів, форм кредиту, а також кредитних установ. Проте найстабільнішим та найнадійнішим кредитором у світовій практиці є банківська система. Саме тому стабільна банківська система вважається таким фактором, що через кредитний механізм може оздоровити економіку в цілому [2]. Згідно з думкою Т. Смовженка та О. Другова, чим краще розвинута банківська система в регіоні, тим інтенсивніше там розвивається підприємництво, а відповідно і стимулюються економічні процеси, що в подальшому призводить до поліпшення рівня життя населення [3].

Таким чином, у сучасних умовах з метою підвищення ефективності механізму кредитування регіонів у контексті забезпечення їхнього розвитку необхідним є зміцнення всієї банківської системи країни, а також регіональних банківських систем, адже вони є фундаментом для побудови національної і ключовим елементом забезпечення кредитними ресурсами місцевих громад. Також, як показав досвід вітчизняної банківської системи, найбільш нестабільними є зазвичай невеликі регіональні банківські установи, в яких акумулюються кошти фізичних осіб чи невеликих підприємств. Неспроможність таких банків виконати свої зобов'язання, таким чином, має значний дестабілізуючий вплив на розвиток регіону, зокрема малого бізнесу в ньому, а також значно знижує рівень довіри до банківської системи в цілому що

призводить до того, що суб'єкти підприємницької діяльності не можуть отримати достатньо коштів для розвитку.

Також самостійні місцеві банки посідають значне місце в механізмі кредитування розвитку регіонів, адже завдяки ним забезпечується значною мірою фінансування, а отже і реалізація, соціальних програм на регіональному рівні, будівництва та розвитку місцевої інфраструктури, потреб населення в додаткових ресурсах. Також ресурсам місцевих банків належить важливе місце у наданні підтримки органам місцевої влади при визначенні загальної стратегії розвитку регіону та ефективності її реалізації [4].

Важливе місце в механізмі кредитування розвитку регіонів належить також кредитним організаціям. Вони не лише сприяють кругообігу фінансових ресурсів в регіоні, стимулюючи тим самим розвиток не лише фінансової сфери, а й є своєрідним центром налагодження зв'язків між суб'єктами господарювання в регіоні та за його межами. Вони допомагають у пошуку партнерів, при здійсненні розрахунків між суб'єктами підприємницької діяльності, активізують обертання капіталу у виробничій сфері, надають консультації та можуть виконувати певні організаційні функції (за умов укладання відповідної угоди). Таким чином, механізм кредитування доповнюється супутніми функціями.

Проте в забезпеченні механізму кредитування розвитку регіону, як і в будь-якій кредитній угоді, є певні ризики. Кредитор не може в повному обсязі оцінити майбутній прибуток та ризиковість проекту, особливо стосовно інвестиційних проектів. Тому часто банк встановлює при такому кредитуванні таку ж ставку, що і при інших видах кредитування, а це призводить до значного подорожчання реалізації проектів розвитку та породжує проблему несприятливого вибору. Таким чином, необхідним є налагодження ефективної системи цільового фінансування програм регіонального розвитку з укладанням особливих індивідуальних договорів, які могли б не лише захистити інтереси кредитора, а й забезпечити сприятливі умови для позичальника та проекту, який фінансується за рахунок кредитних коштів. Також у регіоні можна забезпечити стимулювання розвитку стратегічно важливих, чи таких, що допоможуть скоротити кількість наявних проблемних зон у регіоні, проектів чи галузей. На даний час на особливих умовах кредитуються лише представники аграрного сектору, малого бізнесу та окремі житлові проекти, хоч і не всіма банківськими установами, що є недостатнім в сучасних умовах децентралізації.

Для підвищення ефективності реалізації механізму кредитування розвитку регіонів також необхідно здійснювати постійний моніторинг за діяльністю працівників банківських установ, адже нерідко має місце недобросовісність працівників. З огляду на те що в багатьох установах кредитної сфери заробітна плата працівників залежить від обсягу виданих кредитів, не всі працівники сумлінно перевіряють необхідну для відкриття кредитної лінії інформацію, що призводить згодом до проблем з поверненням коштів, а отже до підняття процентних ставок для всіх кредитних ліній.

Також певним недоліком чинного механізму кредитування розвитку регіонів є те, що кредитори не завжди мають можливість контролювати діяльність позичальника після надання кредиту. Нерідко трапляються випадки, коли позичальник

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

крім основного виду зайнятості після отримання кредиту реалізує додаткові проекти, які є більш ризиковими, ніж ті, що зазначені в умовах договору кредитування, що підвищує ризик неповернення.

Ведення «чорної» бухгалтерії є ще одним поширеним способом шахрайства з боку дебіторів. Таким чином відбувається приховування отриманих доходів та відмова виконувати взяті на себе зобов'язання. Така діяльність призводить не лише до пригнічення розвитку регіону, а й до розбалансованості механізму кредитного забезпечення розвитку регіону. Негативним є і вплив таких факторів на фінансову стійкість банків, що є причиною відтоку кредитних ресурсів з регіону, а також підвищення кредитором процентних ставок.

Унаслідок такої поведінки на кредитному ринку відбуваються певні структурні зрушення в механізмі кредитування, а саме – диференціація позичальників. За таких умов кращі дебітори вимушені сплачувати підвищену премію за ризик, перебиваючи тим самим можливість непокриття не добросовісними позичальниками, а гірші – платять знижену. Досвід кредитних установ показав, що бажання отримати кредит у ненадійних позичальників є потенційно вищим, ніж у платоспроможних, що призводить до зниження ефективності розподілу кредитних ресурсів [5]. У результаті частина прибуткових проектів не реалізується взагалі, потенційно надійні позичальники не отримують кредит або вимушені кредитуватися в банківських установах іншого регіону чи переносити частину або весь бізнес на територію регіону з більш сприятливою кредитною політикою.

Ще одним важливим елементом кредитного механізму розвитку регіону є іпотечне кредитування. Його частка у структурі кредитних портфелів збільшується – так, лише за 2014 рік її зростання відбулося на 1/3 [6]. Таким чином, необхідно налагодити сприятливу систему кредитування в цій сфері, адже забезпечення доступним житлом населення регіону є одним зі стимулюючих факторів його розвитку. Про розробці такої системи потрібно врахувати, що галузь будівництва є однією з найкорумпованіших в Україні, а також те, що є значна частка недобросовісних забудовників. Це дозволить захистити не лише дебіторів від завищення цін на нерухомість і можливої втрати отриманих від кредитних установ коштів, а й кредиторів від виникнення непогашеної довгострокової заборгованості, що загрожує перейти в категорію безнадійної.

З метою підвищення ефективності механізму кредитування регіону та захисту кредитних ресурсів урядами більшості розвинених країн було прийнято рішення про створення єдиної бази кредитних історій. За таких умов кредитні установи подають відомості до єдиної інформаційної системи обліку позичальників, хоча і не мають права розкривати дані щодо фізичних і юридичних осіб, які підпадають під банківську таємницю.

На території України таку функцію виконує Українське бюро кредитних історій, засноване 6 червня 2005 року ЗАТ КБ «ПриватБанк» спільно з іноземною компанією «БікОптіма Лімітед» [7], проте національної організації такого спрямування немає, хоча і планувалось її створення у структурі НБУ. Також цією структурою було розроблено спеціальну систему кредитного брокерства КВІТ, яка допомагає банкам надавати власні кредитні продукти клієнтам, формувати кредитний портфель з прогнозованою прибутковістю, а в разі

дефолту такого кредитного портфелю гарантувати банкам викуп його дефолтної частини [8], що також слугує стабілізуючим фактором особливо щодо невеликих за обсягами банків, якими в основному є саме регіональні.

Проте з огляду на значну кількість неповернених кредитів та збанкрутілих банків чинний механізм формування кредитних історій є недостатньо ефективним. Тому проаналізовано відповідний досвід зарубіжних країн.

Однією з країн з найбільш розвинутою системою кредитних бюро є США. У країні за точність даних кредитних бюро відповідають два урядові органи: Федеральна торгова комісія (FTC), яка здійснює нагляд за бюро споживчого кредиту, та офіс Контролера валюти (ОСС), який регулює і контролює всі національні банки в частині повідомлень кредитним бюро. Найбільшими є чотири національні агентства: Experian, Equifax, TransUnion і Innovis, які є приватними і отримують прибуток від надання інформаційних послуг [9].

У Великобританії діє три кредитні агентства – Experian, Equifax і Callcredit, діяльність яких регламентується законодавством ще з 1974 року. Банки мають право співпрацювати як з одним, так і з кількома одразу для підвищення якості даних.

Досить розвинутою є система аналогічних організацій у Росії. Тут крім Національного бюро кредитних історій діє низка незалежних бюро, які повинні звітувати до національного.

Не у всіх країнах такі організації є національними, зокрема в Японії та багатьох європейських країнах вони створюються у вигляді приватних компаній. У Фінляндії і Бельгії вони проходять обов'язкове ліцензування урядом. У деяких країнах існують об'єднання таких агентств, зокрема в Німеччині бюро Schufa об'єднує вісім регіональних самостійних товариств, власниками яких є банківські, лізингові, будівельні, торгові структури, що надають фізичним особам грошові або товарні кредити споживчого характеру.

Таким чином, у сучасних умовах для забезпечення ефективною реалізації механізму кредитування розвитку регіонів доцільним є налагодження системи регіональних агентств кредитних історій. У Німеччині саме завдяки функціонуванню такої розгалуженої системи банкам вдається економити близько 1 млрд. євро на списанні неповоротних кредитів [9]. З огляду на значну кількість та розшарування за економічним і соціальним розвитком регіонів в Україні саме така система дозволить забезпечити найбільш повне і достовірне формування інформаційної бази в регіоні та забезпечить стабілізацію на кредитному ринку не лише регіонів, а й країни в цілому.

Поряд із цим доцільним є створення інституту державної реєстрації кредитів особливо для реєстрації операцій іпотечного кредитування і застави під нерухомість за зразком Фінляндії та Шпрі-Ланки. Необхідність створення такої організації полягає в тому, що приватні бюро не завжди можуть акумулювати всю інформацію, адже для цього потрібно, щоб у кредитних угодах, розроблених банками, був відповідний пункт. У процесі реформування перехід до нової форми договорів може затягнутися. В той же час надання інформації до інституту державної реєстрації кредитів є обов'язковим і не визначається угодою, а встановлено відповідним правилом на законодавчому рівні. Крім того, вся інформація в такій установі є чітко структурованою і стандартизованою, містить необхідні дані про видані кредити та їхній стан, що може

суттєво допомогти в подальшому при розвитку регіональної системи агенцій.

Висновки

Таким чином, сучасний механізм кредитування розвитку регіонів є недосконалим і потребує розробки та реалізації заходів щодо підвищення його ефективності, адже саме система кредитування в умовах бюджетного дефіциту є найбільш надійним джерелом надходження фінансових ресурсів для реалізації програм розвитку регіонів, а також підтримки бізнесу та фізичних осіб.

З огляду на економічну та соціальну нестабільність, а також нестійкість банківської системи останніх років та підвищення ризиковості кредитних операцій необхідним є налагодження системи, яка б належним чином гарантувала безпеку як позичальнику, так і дебітору. Досвід розвинених країн показав, що суттєву підтримку в цьому забезпечує функціонування на території країни та регіонів кредитних бюро та створення інституту державної реєстрації кредитів.

Зважаючи на важливе значення в сучасних умовах стратегій розвитку регіону та значні недоліки в їх створенні останніх років, доцільно зосередити майбутні дослідження на вдосконаленні методики формування фінансових стратегій регіонального розвитку.

Список використаних джерел

1. Банки, що ліквідуються [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fg.gov.ua/not-paying/liquidation>
2. Клименко Т. Кредитна діяльність банків України / Т. Клименко // Економіка України. – 2000. – №3. – С. 34–39.
3. Смовженко Т. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи в умовах євроінтеграції України: організаційний аспект / Т. Смовженко, О. Другов // Вісник НБУ. – 2005. – №11. – С. 34–37.
4. Гриньова В.М. Роль банків в економічному розвитку регіонів [Електрон. ресурс] / В.М. Гриньова, О.М. Колодізев. – Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2386/1/16.pdf>.
5. Новіков В. Кредитне бюро: проблеми і рішення [Електрон. ресурс] / В. Новіков. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php>.
6. Аналітичний огляд банківської системи України за 2014 рік [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://gurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2014.pdf.
7. Про компанію Українське бюро кредитних історій [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://ubki.ua/ua/about-01.html>
8. УБКІ пропонує інноваційний кредитний сервіс – проєкт KBIT [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://ubki.ua/ua/articles/ubki_propone_innovative_credit_service.html
9. Хоружий С. Зниження кредитними спілками ризиків за допомогою бюро кредитних історій / С. Хоружий // Вісник кредитної кооперації. – 2008. – Лютий–березень. – Вип. №2 (5). – С. 22–27.

С.Г. БАТАЖОК,

к.е.н., доцент, Білоцерківський національний аграрний університет

Доходи місцевих бюджетів як основа фінансової незалежності органів місцевого самоврядування

У статті розглянуто новачі Бюджетного кодексу України щодо формування доходів місцевих бюджетів, які є фінансовою базою органів місцевого самоврядування та вирішальним чинником регіонального розвитку. Проаналізовано склад, структуру, показники формування та розподілу доходів місцевих бюджетів. Сформульовані основні загрози фінансовій безпеці регіонів та запропоновано шляхи зміцнення фінансового підґрунтя місцевих органів влади.

Ключові слова: місцеві бюджети, класифікація доходів бюджету, міжбюджетні трансферти, фінансова безпека, фінансова стійкість.

С.Г. БАТАЖОК,

к.е.н., доцент, Белоцерковский национальный аграрный университет

Доходы местных бюджетов как основа финансовой независимости органов местного самоуправления

В статье рассмотрены новации Бюджетного кодекса Украины относительно формирования доходов местных бюджетов, которые являются финансовой базой органов местного самоуправления и решающим фактором регионального развития. Проанализирован состав, структура, показатели формирования и распределения доходов местных бюджетов. Сформулированы основные угрозы финансовой безопасности регионов и предложены пути укрепления финансовой независимости местных органов власти.

Ключевые слова: местные бюджеты, классификация доходов бюджета, межбюджетные трансферты, финансовая безопасность, финансовая устойчивость.

S. BATAZHOK,

PhD in economics, associate professor of finance and credit, Bila Tserkva National Agrarian University

Local budget income as a basis financial independence of local government

In the article the innovation Budget Code of Ukraine concerning the formation of local budgets, which are the financial base of local governments and the decisive factor for regional development. Analyzed the composition and structure, performance development and distribution of local budgets. The basic threat to the financial security regions. Ways of strengthening the financial basis of local government.

Keywords: local budgets, classification of budget revenues, intergovernmental transfers, financial security, financial stability.